

Gemeenteraad van Nijkerk
Postbus 1000
3860 BA NIJKERK

Telefoon 033 - 247 22 22

www.nijkerk.eu

Uw brief van

Ons kenmerk 1882515

Uw kenmerk

Bijlage

Datum 2 april 2025

Behandeld door R. Klapwijk

Onderwerp Laaggeletterdheid

Team Beleid Sociaal Domein

Geachte heer, mevrouw,

Deze brief is een tussenrapportage over de stand van zaken rond laaggeletterdheid in de gemeente Nijkerk. Hiermee is de toezegging in beantwoording op schriftelijke vragen d.d. 4 februari 2020 nog niet afgedaan. Toen werd toegezegd dat uw raad zou worden geïnformeerd na vaststelling van het procesvoorstel voor de aanpak van laaggeletterdheid. Vanwege corona en capaciteitsproblemen liep dit procesvoorstel vertraging op. Volgens planning wordt dit procesvoorstel, uitgewerkt in de uitvoeringsagenda van het Overkoepelende Beleidskader Sociaal Domein, in het derde kwartaal van 2025 door het college vastgesteld. Zodra dit is gebeurd wordt uw raad, conform de toezegging naar aanleiding van de schriftelijke vragen d.d. 4 februari 2020, hierover geïnformeerd. Toch leek het ons goed om u in tussentijd te informeren over de stand van zaken rond laaggeletterdheid en in het bijzonder in de gemeente Nijkerk. Daarom deze brief als tussenrapportage.

Samenvatting

Met deze brief wordt de gemeenteraad van Nijkerk verteld wat de gemeente doet aan laaggeletterdheid. Laaggeletterdheid betekent dat mensen moeite hebben met lezen, schrijven, rekenen en computers. Hierdoor lukt het niet goed om mee te doen in de samenleving. In de gemeente Nijkerk zijn ongeveer 3.750 inwoners laaggeletterd. Dit levert hen problemen op met werk, geldzaken en hun gezondheid. De groep laaggeletterde mensen groeit. Hun kinderen beginnen vaak met een taalachterstand. De gemeente werkt samen met andere partijen aan projecten om iets aan laaggeletterdheid te doen. De gemeente wil zelf ook begrijpelijker gaan communiceren. Voor dit alles wordt een plan gemaakt. Het is de bedoeling om dit plan in de zomer van 2025 af te hebben. Als het af is wordt dit aan de raad verteld.

Wat is laaggeletterdheid?

Laaggeletterdheid betekent voor iemand veel meer dan alleen onvoldoende kunnen lezen en schrijven. Het betekent dat iemand niet volwaardig deel kan nemen aan de samenleving en dat de samenleving dus niet volwaardig functioneert. *“De mens is van nature een gemeenschapswezen, en hij onderscheidt zich van andere levende wezens door zijn vermogen tot taal. Want alleen door taal kan hij recht en onrecht onderscheiden en in gemeenschap leven”*ⁱ, aldus Aristoteles. Taal is nodig voor gemeenschapsleven. Maar wat als deze taalvaardigheid afbrokkelt? Laaggeletterdheid is geen individueel probleem, maar een urgent maatschappelijk vraagstuk.

Voor het individu betekent laaggeletterdheid dat de leesvaardigheid van iemand onvoldoende is om zelfstandig te kunnen functioneren. Het wordt daarom ook wel *functioneel* analfabetisme genoemd. Voor volwaardige deelname aan de samenleving moet je goed genoeg kunnen lezen. Daarnaast is het ook nodig dat je kunt schrijven, rekenen en dat je digitale vaardigheden op orde zijn. We spreken tegenwoordig dan ook niet meer alleen over laaggeletterdheid maar over onvoldoende basisvaardigheden. In deze brief worden de termen basisvaardigheden en laaggeletterdheid door elkaar heen gebruikt. Dus wat is laaggeletterdheid? Dat betekent dat iemands basisvaardigheden onvoldoende zijn om volwaardig mee te kunnen doen aan de samenleving. En voor een samenleving is het nodig om deze individuen volwaardig mee te laten doen.

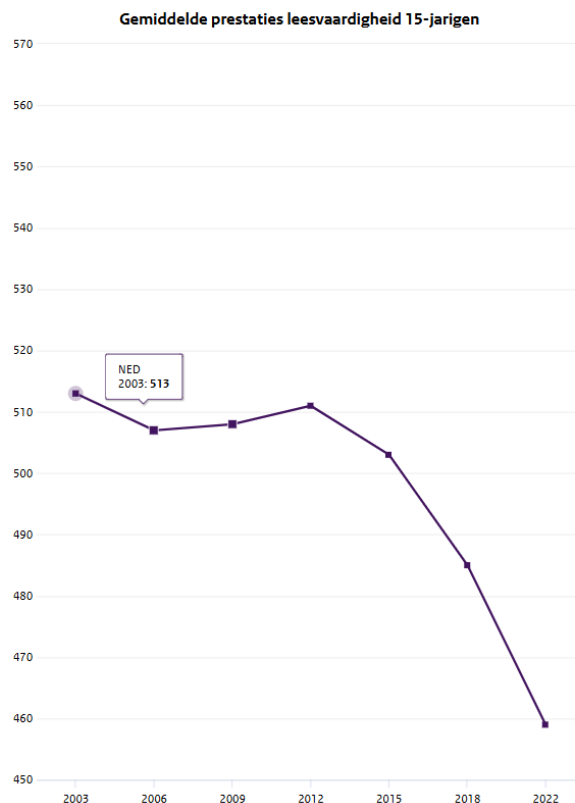
Iemand is laaggeletterd als hij of zij 18+ is en qua basisvaardigheden onder het eindniveau van het vmbo zit (basis en kader). We hebben het dan vaak over ‘B1-schrijven’. Concreet betekent het dat het B1-niveau dus te hoog gegrepen is voor deze inwoners om de teksten goed te kunnen begrijpen.

Praktisch betekent het voor onze laaggeletterde inwoners dat ze tegen drempels aanlopen in het dagelijks leven. Ze hebben bijvoorbeeld moeite met het lezen en begrijpen van brieven van de overheid of andere instanties. Hierdoor missen zij belangrijke regelingen of raken ze in de schulden. Het kan een uitdaging zijn om werk te vinden. En als deze inwoners werk hebben gevonden is het lastiger om bij te blijven. Steeds meer communicatie verloopt digitaal en schriftelijke instructies zijn de norm. Mensen met beperkte basisvaardigheden kunnen medicijnvoorschriften verkeerd begrijpen, met alle gezondheidsrisico's van dien. Sociaal is er het risico op uitsluiting. Dikwijls vermijdt deze groep bijeenkomsten zoals ouderavonden of mist men belangrijke informatie. Hoewel laaggeletterdheid veel voorkomt is het omgeven door schaamte en taboe. Door de vele uitdagingen zijn laaggeletterde inwoners doorgaans minder zelfredzaam en komen zij sneller in kwetsbare situaties terecht.

Hoeveel komt laaggeletterdheid voor en wat zijn de trends en ontwikkelingen?

Uit een recente grootschalige studie van het *Programme for the International Assessment of Adult Competencies* (PIAAC) blijkt dat laaggeletterdheid nog altijd toeneemt.ⁱⁱ In Nederland gaat het om 3,3 miljoen mensen. In Nijkerk ligt het percentage grofweg op 10,7% van de volwassenen, wat neerkomt op ongeveer 3.750 inwoners.ⁱⁱⁱ Deze cijfers gaan uit van studies naar volwassenen. Periodiek wordt ook gekeken naar de mate van geletterdheid van jongeren door het *Programme for International Student Assessment* (PISA). Voor Nederlandse vijftienjarigen geldt dat momenteel circa 1 op de 3 functioneel analfabeet is.^{iv} De grafiek hiernaast laat de trend van de gemiddelde leesvaardigheid van 15-jarigen goed zien.^v Per definitie gaat het hier nog niet om laaggeletterden omdat deze groep nog geen 18+ is. Maar het ligt in lijn der verwachting dat er een grote golf van laaggeletterdheid aan komt. Zodra deze

jongeren zelf kinderen krijgen lopen hun kinderen een groot risico om met een stevige taalachterstand aan het onderwijs te beginnen. Om dat concreet te maken: Een driejarige die opgroeit in een laaggeletterd gezin heeft gemiddeld 30 miljoen woorden minder woorden gehoord dan de peuter in een niet-laaggeletterd gezin.^{vi} Een succesvolle en duurzame aanpak van deze opgave zit in het doorbreken van dit patroon. Dit begint al in de eerste 1.000 dagen van een kind. Laaggeletterdheid is, kortom, een intergenerationeel probleem dat bovendien een steeds grotere groep treft.

Wat kost laaggeletterdheid de maatschappij in euro's?

In opdracht van Stichting Lezen en Schrijven heeft onderzoeksbureau PricewaterhouseCoopers in 2018 onderzocht wat de maatschappelijke kosten zijn van laaggeletterdheid.^{vii} U kunt hierbij denken aan inkomensverlies voor laaggeletterden, toegenomen zorgkosten, een groter beroep op sociale zekerheid, toegenomen armoede en gemiste belastinginkomsten. In 2018 bedroegen deze kosten landelijk €1,13 miljard.

Wat doen we eraan in de gemeente Nijkerk?

Onvoldoende basisvaardigheden hinderen inwoners van de gemeente Nijkerk in een volwaardige en zelfstandige deelname aan de samenleving. We willen de toegang voor deze mensen tot de samenleving vergroten langs drie sporen:

Spoor 1: Versterken van de lokale samenwerking:

De aanpak van laaggeletterdheid is een gezamenlijke inspanning van de gemeenschap Nijkerk. Basisvaardigheden zijn essentieel voor een volwaardige deelname aan de samenleving. En het versterken van deze vaardigheden is een gedeelde verantwoordelijkheid van de gemeente, onderwijs, welzijn, werkgevers en uiteraard de inwoners zelf. Ambtelijk wordt deze verantwoordelijkheid gevoeld doordat laaggeletterdheid in alle domeinen van het Sociaal Domein meegenomen wordt via het Overkoepelende Beleidskader Sociaal Domein. En in de gemeenschap zelf is een netwerk van lokale partijen betrokken bij de aanpak van laaggeletterdheid. Dit netwerk, met een centrale rol voor de bibliotheek, noemen we het *DigiTaalhuis*. Hier kunnen inwoners terecht voor ondersteuning.

Bij de aanpak van laaggeletterdheid beschouwen we de doelgroep niet als een homogene doelgroep. De leerbehoeften en –mogelijkheden verschillen sterk per individu. De één streeft naar een volledige beheersing van de Nederlandse taal, voor een ander gaat een wereld open als hij of zij zelfstandig met het Openbaar Vervoer kan reizen. We stemmen onze aanpak af op de specifieke behoefte van iedere deelnemer. Vrijwilligers spelen hierin een belangrijke rol, bijvoorbeeld als taalmaatjes of begeleiders van taalcafés en gespreksgroepen. Zij helpen inwoners op een laagdrempelige manier bij het versterken van hun basisvaardigheden, waardoor zij zelfstandiger worden in het dagelijks leven.

Daarnaast willen we de samenwerking met het bedrijfsleven gaan zoeken. Laaggeletterdheid is immers niet alleen een maatschappelijk maar ook een economisch vraagstuk. Werknemers die moeite hebben met lezen en schrijven, ervaren vaker stress, maken meer fouten en verzuimen vaker. Onderzoek laat zien dat bedrijven die investeren in taaltrainingen op de werkvloer profiteren van loyaler personeel, minder ziekteverzuim en een efficiëntere werkomgeving.^{viii} Dit vormt een sterke businesscase voor werkgevers om zich actief in te zetten voor taalontwikkeling binnen hun organisatie.

Een duurzame aanpak van laaggeletterdheid begint bij de jongste generaties. Daarom zetten we in op leesplezier en stimuleren we ouders om hun kinderen vanaf jonge leeftijd voor te lezen. Initiatieven zoals *Boekstart*, en *Taalhuis op School – waarmee het leesplezier wordt bevorderd*, helpen hierbij.

Door deze samenwerkingen en initiatieven versterken we niet alleen de basisvaardigheden van inwoners, maar dragen we bij aan een inclusievere samenleving waarin iedereen kan meedoen.

Spoor 2: Bewustwording van laaggeletterdheid (bij professionals) en duidelijkere communicatie met inwoners:

Een ex-laaggeletterde zei eens, na afronding van zijn taalcursus, tegen een ambtenaar: *“Ik kan inmiddels lezen, nu mag jij nog leren schrijven.”* Brieven die inwoners krijgen vanuit overheidsinstanties worden dikwijls onbegrijpelijk gevonden. Hier proberen we verandering in aan te brengen.

Duidelijkere communicatie gebeurt in lijn met de strategische communicatieagenda van de gemeente Nijkerk.^{ix} Hierbij is het uitgangspunt dat communicatie niet alleen dient om te informeren maar ook als instrument om samenwerking en actie te stimuleren. Een mooi voorbeeld hiervan is een pilotproject dat samen met 's Heeren Loo wordt uitgevoerd. Doorgaans wordt een poging om begrijpelijker te communiceren vaak van binnen naar buiten georganiseerd: een ambtenaar schrijft teksten, en in het gunstigste geval worden deze nagelezen en gecontroleerd op begrijpelijkheid door een

klankbordgroep van ervaringsdeskundigen. In dit project draaien we dit proces om. Een ervaringsdeskundige van 's Heeren Loo is in samenwerking met haar laaggeletterde collega's bezig om beschikkingen vanuit de gemeente te herschrijven. De geschreven tekst wordt vervolgens door een klankbordgroep van ambtenaren getoetst op inhoudelijke deugdelijkheid. Dit moet leiden tot een sjabloon voor een AI-tool die brieven begrijpelijk herschrijft. De eerste resultaten hiervan zijn veelbelovend.

Spoor 3: Werving van onze laaggeletterde inwoners en toeleiding naar het juiste aanbod:

De gemeente Nijkerk pakt werving en verwijzing innovatief aan. We benaderen dit vraagstuk als marketinguitdaging: Marketingtechnieken worden ingezet om mensen allerlei ongezond gedrag aan te smeren. Dan moeten dezelfde technieken toch ook ten goede gekeerd kunnen worden? Deze insteek wekte enthousiasme bij partners als de Arbeidsregio Amersfoort en de Rabobank, die financiële middelen beschikbaar stelden om het DigiTaalhuis deze innovatieve benadering verder te laten verkennen. We baseren ons hierbij op inzichten uit *behavioural design* en werken aan beleid dat écht effect heeft. Waarbij beleid traditioneel de neiging heeft om uit te gaan van de rationele mens, hanteren wij een aanpak die de mens ziet als een voorspelbaar irrationeel wezen. Zo is een belangrijke stap om laaggeletterdheid uit de taboesfeer te halen en de schaamte die eromheen hangt te doorbreken. We werken aan een bewustwordingscampagne rond laaggeletterdheid en verkennen de mogelijkheden om het cursusaanbod aantrekkelijker te maken door er elementen van *gamification* aan toe te voegen, waardoor men spelenderwijs gaat leren zodat laaggeletterdheid duurzaam wordt aangepakt.

Conclusie en vervolg

Deze brief geldt als een tussenrapportage. De concrete acties en plannen worden opgenomen in een uitvoeringsagenda. Deze uitvoeringsagenda wordt naar verwachting in het derde kwartaal van 2025 door het college vastgesteld. Zodra dit is gebeurd wordt uw raad hierover geïnformeerd. Wij houden u op de hoogte.

Wij vertrouwen erop u hiermee voldoende te hebben geïnformeerd. Mocht u nog vragen hebben dan kunt u contact opnemen via gemeente@nijkerk.eu.

Hoogachtend,

Burgemeester en wethouders van Nijkerk,

de secretaris,

de burgemeester,

de heer drs. J.G. de Jager

mevrouw T.T.E. de Jonge-Ruitenbeek

ⁱ Aristoteles, *Politika*, Boek I, hoofdstuk 2

ⁱⁱ Bron: [PIAAC-Rapport-online-2024.pdf](#) (geraadpleegd februari 2025)

Door eerder onderzoek van geletterdheidinzicht.nl weten we dat het percentage laaggeletterdheid in Nijkerk ongeveer 32% lager is dan de landelijke cijfers. Als het landelijke percentage 15,9% is dan is dit lokaal 10,7%.

^{iv} Bron: PISA 2022 results [53f23881-en.pdf](#) (geraadpleegd februari 2025)

^v Bron: [Internationale prestaties \(PISA\) | Nederland internationaal vergeleken | OCW in cijfers](#) (geraadpleegd februari 2025)

^{vi} Hart B. & Risley T., *meaningful Differences om the Everyday Experience of Young American Children*, Brookes Publishing (1995)

^{vii} Bron: [Maatschappelijke kosten laaggeletterdheid | Stichting Lezen en Schrijven](#) (geraadpleegd februari 2025)

^{viii} Quintesse, *nascholingsplatform voor bedrijfs- en verzekeringsartsen* juni 2023, via [Laaggeletterdheid belangrijke factor bij veilig werken, verzuim en re-integratie | Stichting Lezen en Schrijven](#) (geraadpleegd februari 2025)

^{ix} Strategisch communicatieplan gemeente Nijkerk, 2023